

Redovisning av uppdrag om kunskapshöjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna i Sverige

(Ku2022/01209)

Diarienummer: 2025/23
Dokumentnamn: Slutredovisning Ku2022/01209
Datum: 2025-01-31

Innehåll

Redovisning av uppdrag om kunskapshöjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna i Sverige.....	1
Innehåll.....	2
Sammanfattning	3
1. Uppdraget.....	4
2. Mål	4
3. Målgrupper.....	4
4. Genomförande av uppdraget	5
5. Samverkan.....	6
6. Resultat.....	7
7. Analys och avslutande kommentarer	8
Kontakt.....	10

Sammanfattning

Forum för levande historia har under 2022–2024 haft i uppdrag att genomföra kunskapshöjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna – judar, romer, samer (som också är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalningar – i Sverige.

Uppdraget har genomförts genom fyra delprojekt där myndigheten har tagit fram:

- En uppdatering av rapporten *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige – en analyserande kunskapsöversikt* med särskilt fokus på att utöka de delar som handlar om de nationella minoriteterna,
- Ett digitalt faktamaterial om statens historiska påverkan på de nationella minoriteterna,
- En utställning och workshop för elever i årskurs 4–6, *Jag är jag!*
- Ett undervisningsmaterial för årskurs 7–9, gymnasiet och vuxenutbildningen.

I flera fall har ovan produkter presenterats i samband med en fortbildning för lärare.

Uppdraget har genomförts i samarbete med forskare med kunskap om de nationella minoriteterna, statliga institutioner och myndigheter med uppdrag att arbeta med de nationella minoriteterna, samt Sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset respektive Sanningskommissionen för det samiska folket. Arbetet har också bedrivits i nära dialog med företrädare för de nationella minoriteterna som har deltagit i olika referensgrupper med möjlighet att ge vägledning och kommentarer på de olika materialen. Till arbetet med att ta fram utställningen kopplades även en lärare och referensklass.

Myndighetens arbete med uppdraget har mötts av stort intresse och uppskattning från målgrupperna. Inte minst från lärare som har välkomnat fortbildningstillfällena och att det nu finns ett samlat material om samtliga nationella minoriteter som utgår från skolans läroplaner. Faktamaterialet gör, tillsammans med undervisningsmaterialet, att lärare lätt kan få ett samlat stöd för sin undervisning. Intresset för utställningen *Jag är jag!* har varit mycket stort och majoriteten av workshopparna bokades upp så fort dessa släpptes. Samtidigt bedömer myndigheten att det finns fortsatt behov av kompetenshöjande insatser för såväl lärare som andra som arbetar med nationella minoriteter, framför allt vad gäller rasism riktade till minoriteterna. Myndigheten skulle därför välkomna fortsatta uppdrag på området.

1. Uppdraget

Forum för levande historia fick i juni 2022 i uppdrag av regeringen att mellan 2022 och 2024 genomföra kunskapshöjande insatser om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna – judar, romer, samer (som också är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalingar – i Sverige. Myndigheten ska i uppdraget synliggöra Sveriges historiska behandling av de nationella minoriteterna och vilka konsekvenser denna har haft. I uppdraget ingår att ta fram och sprida material bland annat riktat till aktörer inom skolväsendet och folkbildningen.

2. Mål

Den huvudsakliga målsättningen för uppdraget är att öka lärares, elevers och en intresserad allmänhets kunskap om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna, inklusive synliggöra den svenska statens historiska behandling av de nationella minoriteterna.

3. Målgrupper

De huvudsakliga målgrupperna för myndighetens arbete med uppdraget är lärare och elever på mellanstadiet, högstadiet, gymnasiet och inom folkbildningen. Detta mot bakgrund av att den nya läroplanen för grundskolan (Lgr22) och den nya läroplanen för gymnasiet (Gy25) innehåller en breddning och förstärkning av innehållet om de nationella minoriteterna. Inom målgruppen har myndigheten bedömt att lärare i samhällskunskap, religionskunskap och svenska är i särskilt behov av material som behandlar de nationella minoriteterna.

En sekundär målgrupp är allmänheten, och även vissa grupper av offentliganställda, till exempel kommunala strateger med ansvar för nationella minoriteter. Dessa bedöms framför allt ha intresse och nytta av den reviderade utgåvan av ”Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige” och faktatexterna om statens påverkan på de nationella minoriteterna i Sverige.

För att nå målgrupperna har information om de olika materialen och utställningen spridits genom myndighetens digitala kanaler, pressmeddelande, annonsering och nyhetsbrev, samt i samband med myndighetens lärarfortbildningar och i olika nätverk.

4. Genomförande av uppdraget

I början av arbetet med uppdraget genomfördes dialoger med representanter från de nationella minoriteterna, relevanta myndigheter samt sanningskommissionerna för tornedalningar, kväner och lantalaiset respektive det samiska folket. I dialogerna framkom ett stort behov av kunskapshöjande insatser om de nationella minoriteterna och statens påverkan i historien men också ett behov av att skildra de nationella minoriteternas situation idag och det som är positivt med att tillhöra en nationell minoritet. Inledningsvis kunde uppdraget endast hantera de historiska skeendena för de nationella minoriteterna men i samband med att myndigheten fick ytterligare medel 2024 kunde fler aktiviteter genomföras.

Uppdraget har genomförts med hjälp av fyra olika delprojekt:

1. En uppdaterad utgåva av rapporten *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige – en analyserande kunskapsöversikt* har utarbetats. Bakgrunden till revideringen är att rapporten bedömdes vara i behov av en mer heltäckande redogörelse för forskningsläget kring den rasism som de nationella minoriteterna har utsatts för. Rapporten publicerades på Forum för levande historias webbplats i februari 2024 och presenterades bland annat på en av Forum för levande historias forumträffar för myndighetsnätverket mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott.

Rapporten har sedan publiceringen laddats ned 819 gånger.

2. Faktatexter med titeln *Nationella minoriteter – statens påverkan i historien* har tagits fram och publicerats på myndighetens webbplats. Faktatexterna är avsedda att fungera som ett referensmaterial för flera målgrupper till exempel lärare, offentligt anställda och en intresserad allmänhet. Materialet består av text, film och bilder som översiktligt redogör för den svenska statens historiska behandling av var och en av minoriteterna sedan 1500-talet samt vilka konsekvenser denna behandling har haft. I samband med publiceringen i oktober 2024 genomfördes en digital fortbildning för i huvudsak anställda i skolan. Materialet har också presenterats för Historieläraarnas förening och vid två regionala nätverk i samarbete med länsstyrelserna i respektive region.

Sedan publiceringen av faktatexterna har 4 439 aktiva användare registrerats. Flest aktiva användare har använt materialet om samer (1 341 användare). Övriga minoritetsmaterial har 624–895 registrerade användare. 134 personer deltog vid fortbildningen.

3. En utställning om de nationella minoriteterna och identitet har tagits fram med den primära målgruppen elever i årskurs 4–6. Utställningen syftar till att öka kunskapen om de nationella minoriteterna i Sverige och främja demokratiska kunskaper och förmågor, respekten för de mänskliga rättigheterna och allas lika värde. Utställningen *Jag är jag!* invigdes i slutet av november där barnen som medverkar i utställningen deltog. Utställningen har ett barnperspektiv och har producerats med läroplanen för mellanstadiet i åtanke. Den innehåller berättelser och reflektioner från barn som tillhör de olika minoriteterna. Berättelserna lyfter bland annat positiva aspekter av kultur, språk, traditioner och frågor om identitet. Forum för levande historia har även producerat en pedagogledd workshop till utställningen. Utställningen såväl som workshoppen kommer först att visas i Forum för levande historias lokaler i Stockholm, för att sedan turnera på till exempel muséer i olika delar av Sverige.

Workshoppen har, sedan utställningen lanserades i oktober, genomförts för 9 skolklasser (219 elever) under 2024. Dessa grupper bokades in som testklasser för att kvalitetssäkra att workshoppen fungerar som det var tänkt. Vårterminen 2025 är det hittills 101 inbokade skolklasser, av 122. Under hösten 2025 erbjuds cirka 100 workshopstillfällen.

4. Ett undervisningsmaterial om de nationella minoriteterna för årskurs 7–9, gymnasiet och vuxenutbildningen är under framtagande. Undervisningsmaterialet utgår från skolans läroplaner. Inledningsvis genomfördes en enkätundersökning bland lärare för att undersöka vilka behov de hade i undervisningen om nationella minoriteterna. Materialet har utgått från det webbaserade faktamaterialet om statens påverkan på de nationella minoriteterna och kompletterats med nationella minoriteters kultur och språk samt texter om de nationella minoriteterna och statens minoritetspolitik. Materialet kommer också att innehålla samtalsfrågor, quiz, tidslinjer, bilder och filmer.

5. Samverkan

Hela uppdraget har genomförts i samråd med de nationella minoriteterna. Flera referensgrupper har bildats. Faktatexterna om statens påverkan i historien har löpande delgivits en referensgrupp med representanter från organisationer som representerar de nationella minoriteterna. De har bland annat föreslagit vilka historiska händelser som bör behandlas i materialet. De har även kommit med kontinuerliga synpunkter på de utkast till faktatexterna som tagits fram av de forskare som myndigheten anlitat.

I arbetet med utställningen *Jag är jag!* har myndigheten haft en referensgrupp med barn och unga som tillhör de nationella minoriteterna. Dessutom har utställningen arbetat med en referensklass och deras lärare från en mellanstadieskola.

Ytterligare en referensgrupp med företrädare för de nationella minoriteterna har engagerats i arbetet med undervisningsmaterialet. Materialet håller på att färdigställas och referensgruppen har kunnat lämna synpunkter på texterna och övrigt innehåll.

Rapporten *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige – en analyserande kunskapsöversikt* togs fram i samarbete med historikern Martin Ericsson. Faktatexterna om statens påverkan i historien har skrivits av forskarna Carl Henrik Carlsson, filosofie doktor i historia vid Uppsala universitet, Ida Al Fakir, högskolelektor i utbildningsvetenskap vid Gymnastik- och idrottshögskolan, Charlotta Svonni, doktor i historia med utbildningsvetenskaplig inriktning vid Umeå universitet, Jarmo Laino, professor emeritus i finska vid Stockholms universitet och Tage Alalehto, sociolog och kriminolog vid Umeå universitet. Texterna har därefter bearbetats av Forum för levande historia och faktagranskats av Forum för judiska studier vid Uppsala universitet, Södertörns högskola, Vårdou – Centrum för samisk forskning, Sverigefinländarnas arkiv/Routsinsuomalaisten arkisto respektive Luleå tekniska universitet. Texterna till utställningen *Jag är jag!* och undervisningsmaterialet för åk 7–9 har skrivits av Forum för levande historia och faktagranskats av Lennart Rohdin, expert på nationella minoriteter och minoritetspolitik.

Löpande dialoger har förts med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Länsstyrelsen i Stockholms län, Skolverket och Sametinget, samt Sannings- och försoningskommissionen för tornedalningar, kväner och lantalaiset och Sanningskommissionen för det samiska folket.

6. Resultat

Forum för levande historia bedömer att myndigheten genom delprojekten har bidragit till ökad kunskap om historiska skeenden som påverkat de nationella minoriteterna samt ökad kunskap om statens påverkan på minoriteterna.

Myndighetens bedömning är att den uppdaterade rapporten om rasism och främlingsfientlighet kommer att fungera som ett referensverk på området, precis som den ursprungliga versionen har gjort. Rapporten har mötts av intresse och, sedan lanseringen, hunnit laddas ner drygt 800 gånger. För Forum för levande historias egen del har rapporten löpande kunnat användas och synliggöras som referenslitteratur, bland annat i myndighetens fortbildningar i ämnet.

Faktatexterna är ett nytt material som genast har kommit till användning. När myndigheten, i samband med lanseringen av texterna, anordnade en lärarfortbildning uttryckte sig flera av deltagarna positivt om materialet. De välkomnade bland annat att det nu, genom faktatexterna, finns ett pedagogiskt, lättillgängligt material som kan användas i olika sammanhang. I utvärderingarna av fortbildningen svarade 97 procent även att de tyckte att fortbildningen var bra eller mycket bra. I de skriftliga kommentarerna har deltagarna uttryckt att de har fått fördjupade kunskaper som kommer att användas i deras undervisning. Flera lyfter samtidigt behovet av ytterligare utbildningstillfällen, vid varierande klockslag, detta med tanke på att undervisande lärare har svårt att skapa utrymme till utbildningar. Det efterfrågas också fysiska träffar där även företrädare för de nationella minoriteterna är närvarande. Dessutom önskar många fördjupning i olika ämnen såsom historia, språk eller samhällsorientering för att kunna implementera kunskaperna i sin undervisning.

Utställningen *Jag är jag!* har mottagits med stort intresse och workshopparna har bokats snabbt. Många aktörer har också anmält intresse för att visa utställningen på lokal nivå, bland annat läns museer och bibliotek. Andra offentliga aktörer såsom länsstyrelserna och olika kommuner har visat stort intresse för att se utställningen för att lära sig mer om nationella minoriteter och hur lärare kan arbeta pedagogiskt med dessa.

Genom arbetet ser Forum för levande historia att myndigheten ökat sitt förtroende bland de nationella minoriteterna men också blivit en mer självklar aktör som lärare vänder sig till för att hitta kunskap om de nationella minoriteterna. Myndigheten har också stärkt den egna, interna, kompetensen om de nationella minoriteterna.

Det framtagna materialet och utställningen är införlivat i myndighetens ordinarie utbud och undervisningsmaterialet kommer att färdigställas under våren 2025 för att därefter finnas tillgängligt på levandehistoria.se.

7. Analys och avslutande kommentarer

Det är flera myndigheter, kommuner och regionala aktörer som har i uppdrag att arbeta med de nationella minoriteterna. Den samverkan och dialog som myndigheten har haft med dessa har starkt bidragit till framtagandet av de olika materialerna. Myndigheten har under arbetet också stärkt dialogen med företrädare för de nationella minoriteterna, vilket har varit positivt. En annan framgångsfaktor har varit samarbetet med enskilda forskare och olika forskningsintuitioner. Myndigheten ska, enligt sin instruktion, arbeta nära forskningen och det aktuella uppdraget har skapat kontakt med ytterligare relevanta aktörer. Myndigheten har också stärkt arbetet med barn och ungas delaktighet. Referensklassen kopplad till utställningen har till exempel varit mycket värdefull i arbetet.

Den främsta utmaningen har varit att göra rimliga avgränsningar för de olika delprojekten, inte minst i förhållande till de höga förväntningar som, främst, företrädare för de nationella minoriteterna har haft på att materialen ska vara mycket omfattande. Representanter för de nationella minoriteterna har i detta sammanhang uttryckt ett behov av att berätta hela sin historia, beskriva sin kultur och sitt språk, berätta om utsatthet men också om det som är bra med att tillhöra en nationell minoritet. De material som har tagits fram i uppdraget har inte helt kunnat tillmötesgå alla dessa önskemål. Det har bland annat varit nödvändigt att göra avgränsningar med tanke på vilka som ska använda materialen. Forum för levande historia har dock uppfattat att de flesta från de nationella minoriteterna som myndigheten har haft kontakt med har uppskattat arbetet och förmedlat att de anser att materialen gör nytta.

Mot bakgrund av det stora intresset av materialen är det myndighetens bedömning att de fyller ett tomrum. Samtidigt har uppdraget visat att behoven är så stora att det behövs mer och fortsatt stöd på området. Ett exempel är att utvärderingarna från lärare vittnar om uppskattning men också om behov av fortsatt – och gärna ämnesinriktad – fortbildning. Ett annat exempel är att myndigheten har fått ett flertal förfrågningar om att delta på olika kompetenshöjande insatser och konferenser anordnade av olika offentliga aktörer. Förfrågningarna har handlat om att presentera faktamaterialet om statens historiska påverkan på de nationella minoriteterna, men också om att delta i aktiviteter för att öka kunskapen om rasism riktad mot de nationella minoriteterna. Detta vittnar om att kunskapen om de nationella minoriteterna är begränsad, vilket även forskningen visar. Den utbredda okunskapen om de nationella minoriteternas historia och rättigheter kan i sin tur sannolikt kopplas till den rasism som grupperna möter. Här finns flera tänkbara synergieffekter att utveckla i förhållande till Forum för levande historias uppdrag och insatser för att öka kunskaperna om och motverka antisemitism, antiziganism, rasism mot samer och andra former av rasism.

I ljuset av detta ser Forum för levande historia starka skäl till att regeringen bör ge myndigheten i uppdrag att fortsätta arbetet med kunskapshöjande insatser om de nationella minoriteterna i Sverige.

Fortsatta uppdrag skulle göra det möjligt att fördjupa arbetet med fortbildningar för lärare och andra aktörer som arbetar med de nationella minoriteterna. Fortsatta uppdrag skulle också göra det möjligt att se till att den fysiska utställningen för årskurs 4–6 också blir tillgänglig digitalt, på Forum för levande historias webbplats. En digital version skulle möjliggöra en större geografisk spridning och kunna bidra till att höja kunskapsnivån om de nationella minoriteterna bland elever i hela Sverige. Då många av de som tillhör de nationella minoriteterna lever i gränsområdet mellan Sverige, Norge och Finland skulle det också kunna finnas möjlighet att överväga ett nordiskt samarbete kring utställningen,

mellan Forum för levande historia och myndighetens befintliga samarbetspartners i Norden till exempel Voksenåsen.

Kontakt

Ansvarig avdelning: Uppdrag och forskningssamordning

E-postadress: info@levandehistoria.se